

'Gözleri vardır görmezler, kulakları vardır işitmezler'

Gürsel Korat'ın yeni romanı "Unutkan Ayna", 1915'e, tüm bakışların Anadolu'ya çevrildiği Ermeni Tehciri yıllarına götürüyor okuru.

ERAY AK

erayak@cumhuriyet.com.tr

Tarih, edebiyata nasıl bir alan açıyor sizce? Konusu tarihten alan romanlar yazan biri olarak bu konudaki düşüncelerinizi merak ediyorum. Aynı şekilde romandaki tarihselliğin nasıl bir kurgu malzemesine dönüştüğünü ve bu bağlamda gerçek ile kurgunun nerede başlayıp nerede bittiğini...

■ Tarihin edebiyata açtığı alan sezdirdir. Bilgiyi ya mantıkla ya da sezerek kavrarız. Mantıkla kavramak bilime, sezerek kavramak sanata yakışır. Roman, sezziler ve heyecanlar boyutundan gelen bilme biçimini okura taşır. Özneldir. Oysa tarih kavramlarla ve önermelerle kurulan, heyecana kapalı, nesnel bilgidir.

Tarihin öznesi, tarihi olaylar olduğu için, öznesi insan olan edebiyatla tarih birbirine indirgenemez. Özel yargılarla tarih tezi yazılmadığı gibi açıklama cümleleri kurularak da roman yazılmaz. Oysa bizim tarih romancılığımızda birkaç istisna dışında tarihçilik tavrı yaygındır; roman bir sanatsal yapıttan çok bilgilendirme ve öğretme aracı olarak görülür. Buna kesin olarak karşıyım. Yazar seçtiği konuyla zaten yeterince kendini gösterir, anlattığı şeyin içinde de görünüp akıl öğretirse bu zirvalık olur.

■ Bundan Unutkan Ayna'nın tezli bir roman olmadığı mı anlaşılmalı?

■ Evet. Yazarın siyasetçi ya da ideolog haline geldiği tavrı hoşlanmam. Bir edebi yapıtın bütününe anlam gizlidir, anlamı göstere göstere konuşan yapıt roman değil propaganda metnidir.

Sanat siyasal ideolojileri, dinleri, sınıfları aşarak dinlerin, ideolojilerin ve sınıfsal aidiyetlerin yapmadığı şeyi yapar: Herkesin duygu dünyasına işler. Bunu yapabilen de yalnızca odur. Yazı ahlaki bunu bilmeyi gerektirir. İnsan ve insanlık hakkında yeni bir bilgi içermeyen yapıtlar bu yüzden, -Kundera'nın o

müthiş ifadesiyle- ahlak dışı sayılır.

■ Romanda gerçek nerede başlar nerede biter, demiştik...

■ Roman tarihteki olayların ne olduğunu anlatmak, doğrusunu göstermek gibi şeylerle çok dolaylı ilgilendir. Çünkü uydurmaktır işi. Fakat tarihi olayları değil, kurmacayı uydurur. Nasıl bir hikâye anlatılacak, kimler çatışmanın odağı olarak seçilecek, bu olaylar hangi düğümler atılarak ilerleyecek, buna benzer sorular edebidir ve yazarın soruları bunlardır.

"GERÇEK KİŞİLERE KARŞI BİR SORUMLULUĞUM YOK"

■ Yeni romanınız Unutkan Ayna önemli bir tarihsel kırılmayı ele alıyor: Ermeni Tehciri'ni. Ermeni Tehciri bağlamında tartışmak istediğiniz kavramın ise "zaman" olduğunu düşünüyorum. Zamanın unuttukları ve unutturdukları... Ne dersiniz? Ayna da bu noktada önemli bir imge olarak karşımıza çıkıyor.

■ Başımıza gelen olaylar çok kısa bir zamanda, kozmik zaman dilimlerinde gerçekleşir. Yaşamın uzun yıllar alan kesitleri değerlidir ama günün her bir parçası da çok değerlidir. Zaman öyle anlarda belleğe yazılır; herkesin gültümsediği yahut öldüğü zaman parçası kısa bir andan ibarettir. Bu düşünceyi dondurup genişlettim. Zaman meselesi hakkında daha fazla şey söylemeyeceğim ki okurun kitabı baktığında göreceği şeyi gevezelik ederek anlatmış olmayayım.

■ İlk soruyu da düşünerek: Unutkan Ayna'nın gerçek ve kurgu uzantılarından bahsedebilir misiniz?

■ Romani sürükleyen kişiler arasında hiçbir gerçek kişi yok. Uzaktan sözü edilen tarihi kişiler gerçek: Talat Paşa, Enver Paşa, Resneli Niyazi, Ankara Valisi Hasan Mazhar Bey... Yozgat ve Kayseri olayları ve bazı Ermeni isimleri gerçek: Nazaret Dağavaryan, Krikor Zöhrab gibi. Bu, şu demek: Romandaki her şey kurmaca. Gerçek kişilere karşı bir sorumluluğum yok çünkü onları romana hiç katmadım. Oysa hakikat nedir sorusu önünde hem ahlaki hem de vicdani bir sorumluluk altındayım.

fer ve olaylar dünyanın gerçekleridir; buna sıkı bir biçimde uymaya çalıştım. İnsan hakikatleri ise "başına bir felaket gelmiş insanlar ve onların çevresindeki diğerleri"nin mücadelesidir.

■ Bir coğrafyanın yazarını aynı zamanda: Kapadokya'nın. Unutkan Ayna da o toprağın romanı. Kapadokya, yazdıklarınızda önemli bir yer tutuyor. Bir anlamda edebi başkentiniz. Oradan bakıyorsunuz dünyaya. Nasıl bir önem taşıyor bu topraklar sizde? Dahası edebiyatınıza nasıl etki ediyor?

■ Kapadokya'yı yazarken kendi içimde dolaşıyorum. Orayı anlatırken ölümsüzlüğü sinamak kadar yanıtıcı bir duyguyla göneniyorum. Kapadokya'nın ışığı, dokusu, kokusu, dili, tarihi, evleri, bulutları, otları, kayaları, yolları, bu dünyanın hiçbir yerinde hissetmediğim bir "ben'e dönüş" yaratır içimde. Kanımca yazar, kendi bedeninde ve ruhunda tüm insanlığı sunar; bunu yapıyorum evet ama kendi bedenimi, aklımı ve düşlerimi de Kapadokya'da sınıyorum. Bunu yapabildiğim tek yer orasıdır.

"TARİH TEKERRÜR EDER DİYENLERDEN DEĞİLİM"

■ Tehcir üzerine konuşmak istiyorum biraz da. Halkın arasındaki tehcir algısını detaylandırıyor sunuz romanda. Ana ekseninde ise fırsatçılığın, vurgunculuğun karşısına koyduğunu insaf üzerinden yürüyor hikâye. Bu bağlamda da şu soruyu soruyorsunuz bize: "Acılar üstüne kurulmuş bir mutluluk olur mu? Ya ölümler üstüne kurulmuş bir yaşam?" Ben de size sorayım...

■ Olur mu?

■ Tehcir bağlamında Unutkan Ayna'nın tartışmak istediği en önemli

konulardan biri de devlet fikri şüphesiz ve bunun en güzel yansıması olarak Miralay Ziya Bey var karşımızda. Devlet sırrı, vatana ihanet, teşkilat gibi kavramların onun üzerinden konuşuyor romanda. Devlet aklının nasıl çalıştığını mı göstermek istiyorsunuz bize Ziya Bey'le? "Bu devletin hiç mi suçu yok lan!" diyen kahramanlarımızdan Yuvanisi'ni nereye koymak gerekir peki Miralay Ziya varken?

■ Benim anlattığım hiçbir karakter yazarın bakış açısından suçlu ya da suçsuz olarak yaftalanmaz. Herkesin öyküsünü kendi açısından anlamlı bir bütün oluşturacak biçimde, meslekleri ve geçmiş öyküleriyle birleştirerek anlatmayı seçtim; herkes kendince haklı ve doğru kişidir bu romanda. Yazar bir kamera gibi davranmalıdır. Nasıl ki film izlerken kamerayı unutursak yazıda da -özellikle böyle bir tarafı tutma riski olan romanlarda- anlatıcıyı yazarın unuttuğum biçimde kurmamız gerekir.

■ Devlet demişken... Bu kavramlar ışığında, yaşananların bugünlüğe benzediğini de görüyoruz sanki. Tarih bir şekilde tekrerrür ediyor ve siz nasıl olur da tarihle ilgilenmezsiniz değil mi?

■ Ben "tarih tekrerrür eder" diyenlerden değilim. Diyalektik olarak dönemlerin birbiri üzerine kapandığını düşünürüm. Tehcir konusundaki devlet aklını da azınlıkları ve solu yok etme stratejisi açısından tekrar eden değil, süreklilik gösteren bir şey olarak görüyorum.

"ÖZGÜRLÜK ZİHNİN HAPİSANELERİNDE KURTULMAYI GEREKTİRİR"

■ Miralay Ziya'dan devam edelim...

"Ziya bir Hıristiyanın Türkçe konuşmasını ve Türkçe yazmasını görmek bile istemiyordu. Ona göre Türkçe konuşan herkes Müslüman olmalıydı," diyor anlatıcı. Nasıl oluşmuş böyle bir zihniyet Ziya'da? Bunun tarihsel altyapısı nasıl gelişmiş?

■ Türk-İslam sentezinin İttihatçılıktan gelen bir düşünce olduğu çok açık. İttihat ve Terakki'nin merkez komite üyesi Ömer Seyfettin gibileri özcüydü, doğuştan gelen din ve ırk terennüm ettiler, daha ne olsun? Ayrıca genç Türki- >>

ye Cumhuriyeti de azınlıklardan kurtulup neredeyse sadece Müslümanlardan oluşan bir devlet kurdu, Aleviliği "medenileştirmek", yani sünnileştirmek istedi, Müslümanlığı reforma uğratacağını sanarak da bugünkü fundamentalist çıkırın temelini attı.

■ *Buna karşın, tam da Ziya'ya cevap verir gibi derin bir kültür ağı kurulmuş. Türküler, atasözleri, ağıtlar... Bu bağlamda nasıl bir Anadolu ki anlattığınız romanda Miralay Ziya, Trakya'dan gelip kendini sürgün saydığı bu topraklarda Hristiyan ve Müslüman arasındaki farkın belirsizliğine şaşırıyor?*

■ Romanda Nevşehir'deki Rumların ve Ermenilerin Turkofon (Türkçe anadilli) olduğunu anımsattım. Örnek okura bir iki ipucu bıraktım. Dileyen o izleri sürer. Ermenilerin Armenofon olduğu Yozgat köyleri de vardı o zamanlar, Ermenice konuşuyor diye de kimse onlara yabancı gözüyle bakmazdı. Başka dilden konuşmak bugün bazılarında "ecnebilik" ve hatta "hainlik" gibi görülüyor. (Nedense?) O zamanlar bu insanlara doğal gelirdi ve kimse de aldırılmazdı. Demek ki bilinç biçimlendirilen bir şeydir. Özgürlük gerçekten de zihnin hapisanelerinden kurtulmayı gerektirir. Ben bu zihin hapisanelerimizi ürpererek hissettim romanı yazarken.

■ *Nedir bu hapisaneler?*

■ Tarihi yeniden yazmak ve olayları buna göre anlatmak. Örneğin Çanakkale Savaşları'na katılan gayri müslimler şehitlik edebiyatımızda yok. Ermeni partileri ve Ermeni dili ihanetle eşdeğer. Rum korkak ve kalles. Hristiyanlar, "bizden" değil ve yabancılar hesabına çalışıyor... Böyle şeyler söyleyince her şey doğruymuş gibi davranılıyor. Oysa bunlar propaganda yoluyla kamuya mal edilmiş önyargular.

"HİÇBİR ŞEY OLMAMIŞ GİBİ DAVRANAMAYIZ"

■ *Kahramanlarınızdan devam edersek... Memet ve Kırkor'a gelmek isterim. Tümünden bir siyasetin çöküşü gibiler âdeta; öylesine kardeş, iç içe...*

■ Bugün Türkiye'deki Ermenileri Ermenistanlı, Rumları Yunanistanlı "ecnebilik" olarak gören, onları düşman belleği için arkadaşlık ne kelime, gıyabında onlara düşman olan kolektif bilinçdışına bunu söylemek inandırıcı bir şey gibi görünmüyor. Kalpleri mühürlenmek deyimini ben bunlar için kullanıyorum. Bu ülkede radikal Müslümanlar ve ırkçılar, doğrular karşısında Kur'an'ın o ifadesine uygun davranır: "Gözleri vardır görmezler, kulakları vardır işitmezler. Kalpleri mühürlenmiştir."

■ *Yaşanan günlerin tüm karanlığına rağmen renkli karakterler var romanınızda...*

■ Yaşam öyle bir yer değil midir? Herkesin aynı bungenlukla dolduğu, herkesin herkese benzediği ve aynı şeyi konuştuğu bir roman yazmak düşmanın başına bile gelsin istemem.

■ *Kadınlık ve o dönemde kadınların özellikler Ermeni kadınların yaşadıkları da romanın aklımıza kazımak istedikleri arasında. "Olan kadına olur zaten," diyor ya zaten anlatıcı da... Nedir kadına olan? Dün ve bugün...*

■ Hepimiz bu olayları geçmişte raptatça anlatabilirken zamanla susmayı öğrenmiş bir toplumun parçasıyız.

Oysa herkes konuşmaya başlasa sağda solda tanıdığı birilerinin Ermeni kızı olduğunu bildiği görülecektir. Ben bütün sülalesi Yozgatlı olan bir kişiyim, bu hikâyelere yabancı değilim. İşte bu nedenle anlatmam gerektiğinin farkındayım. Bu ülkede azınlıklardan biri, bu konuyu anlatmaya başladığı zaman gerçeği söyleyen değil de devleti kötileyen kişiler gibi gösterilir. Fakat tam tersine Ermenilere bir kötülük yapanların çocukları olarak (Türk ve Sünni aileden gelme Yozgatlı biri olarak!) konuştuğumuzda birden yüzler değişiyor, sağdan soldan çekiştiriliyoruz: "Tamam" deniyor, "bunlar doğru ama bizi başkalarına anlatma! Kol kırılsın yen içinde kalsın."

"Hayır" demeliyiz; iğfal edilmiş sadece bir kadın bile olsa, yalnızca bir kadın için bile konuşmaya değer. Fakat bu öyle böyle bir sayı değil, yüzbinlerce kadın, bir o kadar çocuk ve adamdan söz ediyoruz. Hiçbir şey olmamış gibi davranamayız.

■ *Anlatım üzerine de düşünen bir yazarınız aynı zamanda. Yine Doğdu Tanyıldızı, bu bağlamda özel bir yerde duruyor halihazırda. Unutkan Ayna'da nasıl bir anlatım yaratmaya çalıştınız? Okuyucular görecektir ama sizden de dinlese...*

■ Bu romanda özellikle duyu organlarını öne çıkaran bir dil seçtim. Bir de gün içindeki zamanın parçalara ayrılışını. Fakat Yine Doğdu Tanyıldızı gibi bir üslup romanı değil bu.

■ *Kahramanlarınız tehirden kaçış için bir yol arıyor doğal olarak. Bu yolu unutmamak için de bir bellek taşına ihtiyaç duyuyorlar. Çok zengin bir imge olarak öne çıkıyor küçücük bir sahneyle de olsa bellek taşı. İhtiyacımız olan şey de bu sanırım. Ne dersiniz? Unutmamak için Unutkan Ayna gibi bellek taşlarına ihtiyacımız var.*

■ "Elbette" diyor, susuyorum.

■ *"İyi roman, başka varlıkları, durumları, olayları anlamak ve anlatmak içindir," diyorsunuz bir yazınızda. Unutkan Ayna'da anlatmak istediklerinizi okuyucular muhakkak ve her okur da kendi meşrebince anlayacak okuduğundan. Fakat merak ettiğim şu: Siz neyi anlamak için yazdınız Unutkan Ayna'yı?*

■ Bir örnekle yanıt vermeye çalıştım. Bir şiir yazıyoruz diyelim. İçinizde şiirin sezgisi var, bazı sözcükleri de var ama henüz kendisi yok. Yazdıkça çok etkili bir şey ortaya çıkıyor ve şiirin duygusunu inşa ediyoruz. Başta gözlerimizi parlayarak heyecanla kurduğumuz şiiri artık ağlayarak okuyoruz. Ağlayarak. Niye? Çünkü yazıncaya kadar fark etmediğiniz şeyler birden önümüzde belirmiştir.

Ben neyi anlamak için yazdım, ne bileyim. Yazar her şeyi bilerek yazan kişi olsaydı o edebiyata katılmak zor olurdu. Yazdım ve anladım bir şeyler. Benim anladığımı belki başkaları anlamayacaktır. Başkalarının anladıklarını da ben anlamıyorumdur. Hatta romanda söz ettiğim şeylere hiç düşünmediğim anlamları verenler çok olur, bunda da öyle olacaktır. Ama şu kadarını söyleyeyim, bu romanda insanlığın vicdanına değen bir şey var, herkes nasıl anlarsa anlar bilemem ama o vicdanı ruhunda hissetsin, bu bana yeter. ■